

Guds grønne fingre i evolutionen

Af Andreas Østergaard Jacobsen, redaktør, teologistuderende

På trods af min opvækst i Fredericias og senere Odenses bymidte har jeg altid været forundret over naturen, især det ukendte. Det var overvældende at lære om de dybhavsfisk, der svømmer rundt i havets dyb med lysorganer, der ligner små lanterner eller billygter til forveksling. Løftede jeg blikket opad mod stjernehimlen, var den ikke mindre mystisk eller betagende – de ekstreme afstande, temperaturer og de besynderlige himmellegemer, der var så forskellige og fremmede fra noget, jeg kendte, vakte en vis ærefrygt og nysgerrighed i mig. Jeg brugte mange timer foran fjernsynet, mens Sebastian Klein tog mig i hånden og viste mig nye dybder af naturens og livets gåder – hvad var mon det farligste dyr? Det stærkeste? Eller hurtigste?

Da det så blev søndag, tog jeg med i kirke, og i ferierne på forskellige kristne lejre, hvor jeg lærte Jesus stadig bedre at kende. Om aftenen bad jeg med mine forældre, og de sang "Lysets engel går med glans" og "Nu lukker sig mit øje" inden jeg gik til ro. Mit liv var svøbt ind i den kristne tro og min begejstring over naturens vidundere – dengang virkede det som det mest naturlige i verden både at elske Skaberen og være fascineret af hans skaberværk. Sidenhen har jeg mødt mennesker, der har opfordret mig til at være forsigtig med den slags – ofte blev det sagt med en vis bekymring i stemmen. De dinosaurer, som jeg ukritisk legede med som barn blev af nogle fremstillet som en fjende af min kristne tro – både i og uden for kirken lød det sommetider, at jeg var nødt til at vælge; enten måtte jeg lade min nysgerrighed over naturen ligge, ellers måtte jeg vende Jesus ryggen.

I min gymnasietid og højskoletid brugte jeg derfor meget tid og energi på at finde ud af, hvordan det hele nu hang sammen. Især evolutionsteorien måtte jeg arbejde med – for hvordan er det nu lige en kærlig Gud kan have skabt livet gennem en tilsyneladende tilfældig og til tider grusom proces? Og hvad betyder det at være menneske – er vi i grunden bare et dyr blandt andre? Kort sagt: Hvis evolutionsteorien er sand, hvad siger det så om Gud som skaber og mig som skabning? Når jeg i dag reflekterer over de spørgsmål er det med sænkede skuldre og et smil på læben. Min barndoms forundring over verden og mit tilhørsforhold til Jesus lever i bedste velgående – kaster vi teologisk lys over evolutionsteorien, ser jeg Guds kreativitet, humor og grønne fingre træde tydeligt frem!

Naturen er Guds herold

Gennem Guds folks historie, har man altid set Gud i skaberværket. Ligesom et stykke musik, et maleri og en bog siger noget om musikeren, kunstneren og forfatteren bag, så siger skaberværket også noget om Skaberen. Vi har det med at efterlade fingeraftryk på de ting, vi engagerer os i og skaber – og Gud er ingen undtagelse. Derfor har man også altid gået til naturen for at beskrive Gud; han er "min klippe" og "mit bjerg, hvor jeg søger tilflugt". (Sl 18,3) Jesus bruger da også selv naturen til at beskrive Guds rige og sin egen død og opstandelse, når han sammenligner Gudsriget med et sennepsfrø, der først er lille, men sidenhen skal gro, (Mark 4,30-32) eller når han omtaler sin død og opstandelse som et hvedekorn: "Hvis hvedekornet ikke falder i jorden og dør, bliver det kun det ene korn; men hvis det dør, bærer det mange fold." (Joh 12,24) Derfor kan Paulus også kalde den opstandne Kristus "førstegrøden af dem, der er sovet hen." (1 Kor 15,20)

I den tidlige kirke tager kristne forfattere sig frihed til at tænke videre i samme spor. Klemens af Rom skriver eksempelvis i 1. Klemensbrev til korinthermenigheden, formentlig i år 96: "Lad os betænke, elskede, hvorledes herskeren [Gud Fader] til stadighed viser os, at der vil blive en kommende opstandelse, af hvilken han skabte førstegrøden ved at oprejse den Herre Jesus Kristus fra de døde. Lad os, elskede, se på den opstandelse, som finder sted i rette tid. Dag og nat viser os en opstandelse; natten sover, dagen opstår; dagen går bort, natten kommer."¹ For Klemens minder Gud os hele tiden om de dødes opstandelse ved at indlejre opstandelsen i naturen, her i rytmen mellem dag og nat. Også menneskets flygtige tilværelse beskrives ud fra skaberværket i Sl 103,15-16:

"Menneskets liv er som græsset,
det blomstrer som markens blomster;
når vinden blæser over det, er det der ikke mere,
dér, hvor det stod, ser man det ikke mere."

Med det bibelske og kirkehistoriske forbillede, tror jeg roligt, vi kan tænke videre over, hvordan senere opdagelser om naturen afspejler Guds natur på nye måder. "Himlen fortæller om Guds herlighed, hvælvingen beretter om hans hænders værk"

¹ Søren Giversen, overs. 1985, *De apostolske Fædre I*, København: Museum Tusulanum, s. 54–55.

(Sl 19,2) – men gør evolution, og i så fald, hvordan? Det mener jeg bestemt, den gør! Det er eksempelvis interessant at reflektere over, hvor god tid Gud har taget sig med at skabe mennesket, trods dets særlige plads i skaberværket. Havde jeg skabt verden og lagt en frelsesplan, ville jeg gå lige til stålet! Det havde ikke taget mig 13 milliarder år at forme universet og 4 milliarder år livet. Jeg var gået lige til sagen og havde skabt mennesket med det samme, så vi kunne få den kosmiske frelsesplan rullet ud – hurtigt og effektivt! Men Gud er ufatteligt tålmodig – ikke bare med os, men med hele sin verden. Han abonnerer ikke på mantraet om, at alt skal være effektivt og lige til sagen; han bruger milliarder af år på at pensle livets træ med sin farverige palette.

For en effektiv og ressourcebevidst vesterlænding som mig kan det også virke besynderligt, måske endda forargeligt, at Gud ville forme livet gennem en evolutionær proces, der har kostet så mange arters liv. Videnskabsfolk estimerer, at over 99% af alle organismer, der nogensinde har levet på Jorden er uddøde.² Sikke et spild, Gud! Og så dog ... tænk over, hvor fascinerende livets diversitet er på Jorden i dag. Så tag og gang det med hundrede! Det virker til, at Gud elsker livet i hele dets bredde og har elsket at se dinosaurer, oldtidsfisk og mærkelige træer fylde Jorden. Det udtrykker Guds "sædemands"-mentalitet – Gud er nærmest en ødsel skaber, sådan som han sør om sig med liv overalt og over så lang tid! Desuden er evolution ikke kun til for Guds skaberglæde – det kan også blive fascinerende for os. Jeg er i hvert fald taknemmelig og begejstret over, at Gud skabte dinosaurerne. Især triceratops ... De gør altså verden til et mere spændende sted!

Hvad er da et menneske?

Ovenstående spørgsmål følger naturligt, når jeg iagttager naturen og livets og universets ufattelige bredde og størrelse: "Hvad er da et menneske?" Det spørgsmål er jeg ikke den første, der stiller – salmisten David spørger ligeledes i Sl 8,4-5:

"Når jeg ser din himmel, dine fingres værk,
månen og stjernerne, som du satte der,
hvad er da et menneske, at du husker på det,

² "Mass Extinction Facts and Information from National Geographic", Science, 26. september 2019, <https://www.nationalgeographic.com/science/article/mass-extinction>.

et menneskebarn, at du tager dig af det?"

Selvom jeg i dag stiller det samme spørgsmål som David, er der løbet meget vand i åen siden da. Senere naturvidenskab har rokket ved manges tro på, at mennesket er unikt. Heliocentrismen og darwinismen har for nogle været sømmet i kisten: Vi kan altså ikke længere tillade os at sige, at mennesket er noget særligt! Den kopernikanske vending var skrækindjagende for menneskets selvopfattelse. Det gik op for os, at vi ikke er altings centrum. Man forkastede det ptolemæiske verdensbillede, der ellers placerede Jorden, og dermed mennesket, i centrum af universet, og man skiftede til den heliocentriske model, der placerede Solen i centrum af solsystemet. Bedre blev det ikke, da darwinisterne argumenterede for, at alt liv på Jorden, mennesket ingen undtagelse, har fælles afstamning. Ikke blot er vi ikke altings centrum, vi er tilmed et dyr! Ligesom bænkebidere! Men kirken styrtede ikke i grus af den grund. Den fortsatte med at sige, som David, der fortsætter i Sl 8,7:

"Du har gjort det [mennesket] kun lidt ringere end Gud,

med herlighed og ære har du kronet det.

Du har gjort det til hersker over dine hænders værk,

alt har du lagt under dets fødder."

Hvordan i al ... har kirken ikke forstået, at mennesket har mistet sin piedestal? *Jo! Men ... "Jo!",* fordi den kopernikanske vending og evolutionsteorien har afmonteret et falskt verdensbillede, nemlig det *antropocentriske*, hvor alting drejer sig om os, og hvor resten af verden kun er til med henblik på os og vores behov. Men det verdensbillede burde Bibelen længe inden have afmonteret: Mennesket er skabt af jord (1 Mos 2,7) præcis som dyrene blev det (1 Mos 2,19), og vi er dybt afhængige af Gud. Bibelen promoverer nemlig ikke et antropocentrisk verdensbillede, men et *teocentrisk* et, hvor alting starter med Gud, og alting slutter med Gud. Som det synges om Gud i Åb 4,11:

"Værdig er du, vor Herre og Gud,

til at få pris og ære og magt;

for du har skabt alle ting,

af din vilje blev de til og blev skabt."

”Men ...”, fordi menneskets værdi intet har at gøre med vores placering i universet eller vores fælles afstamning med andre arter. Sådan måtte det være i et antropocentrisk verdensbillede, men i et teocentrisk er der andre boller på suppen – menneskets særlige plads i naturen er ikke naturvidenskabeligt detektbar, men skyldes, at mennesket er udset af Gud til at være noget særligt – nemlig et åndsvæsen, skabt i Guds billede (1 Mos 1,26) til at indtage en særlig plads i skaberværket som forvaltere, der skal afspejle Gud selv. Det var heller ikke noget kosmisk tilfælde, at Jesus påtog sig *menneskenatur* og ikke giraf- eller franskbrødnatur.

Hvor placerer det mennesket i kosmossets og livets store puslespil? Er vi en del af skaberværket, eller er vi over det? Svaret er ”ja”. At mennesket skabes af jord og animeres af Guds ånde (1 Mos 2,7) indfanger denne dobbelthed: Vi er *jordbundne*, dødelige, en del af den skabte verden, ja, fra en biologisk vinkel ikke meget anderledes end dyrene, der som os hele tiden er afhængige af Gud for at holde sig i live. Men vi har også en *åndsside*, hvor vi deltager i Guds evige liv, modtager et særligt ansvar til at repræsentere Gud og får en hinsidig forankring af vores særlige værdi. Afviser vi vores *jordbundethed*, bliver vi antropocentriske og mister kontakt med resten af skaberværket, så vi ikke kan tage ansvar for resten af den verden, vi er sat i og er en del af – vi bliver verdens centrum og uafhængige af Guds opretholdende liv. Afviser vi vores *åndsside*, bliver vi, ironisk nok, *også* antropocentriske, men denne gang koster det os ikke vores ansvar, men vores menneskeværd, da vi ingen hinsidig forankring har, men må måle vores værd på noget dennesidigt såsom vores plads i universet eller vores biologi – jeg behøver vist ikke minde om, hvilke historiske grusomheder det har ledt til, når mennesker med argumenter fra biologien har oplevet sig overlegne andre. Kun i foreningen af vores jordbundethed og åndsside kan vi se verden i teocentrisk lys og begrunde både vores ansvar og værdi, vores deltagelse i skaberværket og vores samtidig distinkte væren.

Han skal blive større, jeg skal blive mindre

Evolutionsteorien giver altså anledning til megen teologisk refleksion. Den kan være med til at gøre os små: Den smadrer illusionen om, at mennesket er uafhængigt af Gud og naturen, og at hele verden drejer sig om os. Samtidig kan den gøre Gud så meget desto større: Til skue for nysgerrige sjæle ses i evolutionen Guds mangfoldige kreativitet, hans humor og tålmodighed med at skabe diverse skabninger, ikke fordi han har travlt, men fordi han ser det liv, han skaber, og at det er godt – meget godt!

For at navigere i evolutionsteorien uden at spille Skaberen ud mod skaberværket, tror jeg, det er nødvendigt at fastholde et teocentrisk verdensbillede – alting kredser i sidste ende om Gud og ikke om mig. Det er en god øvelse at se, om vi med vores verdensbillede kan sige med Johannes Døberen: "Et menneske kan ikke tage noget som helst uden at have fået det givet fra himlen. I kan selv bevidne, at jeg sagde: Jeg er ikke Kristus, men jeg er udsendt forud for ham. Den, der har bruden, er brudgom; men brudgommens ven, som står og lytter efter ham, fyldes med glæde, når han hører brudgommen komme. Det er min glæde, og den er nu fuldkommen. *Han skal blive større, jeg skal blive mindre.*" (Joh 3,27-30)